

GIDÓFALVI LÁZADÁS 1950-BEN

1950 szeptemberében Gidófalva lakossága jelentős része megtagadta, hogy beálljon a kollektív gazdaságba. Egy hétig tartó lázadás után, szeptember 22-én a katonaság bekerítette a falut, majd a milicistákkal és szekusokkal közösen, az éjszaka közepén 32 embert hurcoltak el. Kilencket bíróság elé állítottak a lázadásban való részvétel miatt, a többi 23 embert Dobruzsába deportáltak. Két személyt a kommunisták megöltek. A gidófalvi Kövér Álmos (1925–2009) elbeszélése alapján próbálom rekonstruálni, mi is történt a lázadás előtt és után.

Kövér Álmos 23 évesen, 1948. május 18-án került haza az orosz fogságból. Hazatérése után leérettségizett, ugyan kérték tőle a vagyoni igazolást, de szerencséjére a fogságból jövőktől az elbocsátási igazolást is elfogadták. Nagygazda volt, de bekapcsolódott a mezőgazdasági munkálatokba. Régebben lovakkal dolgozott, ám a lovak után sok közmunkát róttak ki, és rájött, jobb a lovakat ökörfogattal helyettesítenie.

A gyilkos „Vörös Csillag”

1949-ben elkezdődött a lakosság „meggyőzése”, hogy alakítsák meg a kollektív gazdaságot.

A pártaktivisták megbotozták, zsarolták, „önkéntes munkára” (fa, kő stb. szállítása a szekerükkel) kényszerítették azokat, akik nyíltan kijelentették, hogy nem

jelenlét, Gidófalva olyan kiváló földbirtokosai voltak, mint Vajna Ádám, özvegy dr. Balácsi Kálmánné, Fazakas Gergely, Fazakas Károly, Kátai Sándor és Kövér Mózés tanító. Az ecetgyári igazgató nagy szigorúan azzal kezdte az előadását, hogy „önöknek a kollektív gazdaságba belépni kuss!” (bármit is jelentsen ez).

Közülük most csak az egyikük életútjára térek ki. Vajna Ádámnak szép marhaállománya és jól gondozott termőföldjei voltak. Nagyon sok embernek lakást és kenyeret biztosított. Józan életű, zárkózott egyéniség volt. Gyereket korán elvesztette.

1949-ben a község elöljárói elkergették a faluból. Nejével, Gizellával Kolozsvárra költözött. A kolozsvári katolikus egyház adott számukra otthont, ahol mint harangozó tevékenykedett. Itt, Gidófalván, Vajna Ádám ősei adományoztak területet a katolikus egyháznak, amelyen a templom épült fel a család anyagi támogatásával. Ma is látható a befalazott kripta boltíves kapuja, ahol örök álmukat alusszák a családtagok. Viszont Vajna Ádámot és nejét Kolozsváron hantolták el, mert az akkori vörös cerberus kutyák nem engedték, hogy övéik között pihenhessenek.

Fizikai és lelki terror

Kövér Álmos 1949. május 1-jén muzsikaszóra ébredt. Szép, napos idő volt. Gyorsan magához vett egy felliteres üveg pálinkát, és kiment a kapu elé, hogy meglocsolja Bodó Ferenc és Ugri Simon hegedűjének húrjait, hogy azok jobban szóljanak. A kínálmáció közben a zenészek figyelmeztették, hogy vigyázzon, menjen be a kapun belülre, mert közeledik egy ordító tömeg, amely esetleg tettelesen is bántalmazhatja.

Meghallgatta tanácsukat, és az ebédlő ablaka mögé húzóva figyelte az eseményeket. Kis idő múltán valóban megjelentek a felvonulók, akik éltették a kommunista pártot és halált kértek a kulákokra.

A felvonulók között voltak jó módú helyi gazdák is, nemcsak csócselék. Ők voltak a legveszedelmesebbek, mert hangosabban kellett ordítaniuk, hogy a kommunisták kegyeibe férkőzzenek. Az egyszerű emberek közül kevesen voltak a tömegben, akik ott voltak is, látszott rajtuk, hogy valamilyen módon kényszerítették őket a részvételre.

Gidófalva a kommunizmus korai éveiben. Ismeretlen szerző rajza

A lehangosabbak F. János, F. József és F. László voltak, mindhárman tíz hektáron felüli gazdák. F. János akkor éppen községi bíró volt, majd később farmer az állattenyésztésnél, az állami mezőgazdasági termelősövetkezethetnél. 1949-ben egy legelőtisztításkor sokak jelenlétében kijelentette, hogy „egy-két kulákot le kell lőni, hogy meg lehessen alakítani a kollektívot”.

Voltak olyan falusi aktivisták, mint G. Ignác, aki Leninre hivatkozva az étfalvi Benkő Rozáliát tettelesen bántalmazta amiatt, hogy az ellentmondott a kollektív gazdaságba való beállásnak, majd a nő segítségére siető Bakk Juliannát bezáratta. A sötét karkahatalom az ilyen kis, befolyásolható embereket használta fel az ellenállók megfélemlítésére.

Az olyan nagyobb gazdáknak, mint F. János, F. József vagy F. László később az volt a dolguk, hogy szép szóval, érvekkel vigyék be az embereket a kollektív gazdaságba. Azt a látszatot keltették, hogy ők a jót akarják falustársaiknak, de valójában ők voltak a kommunizmus helyi vörös papjai.

Voltak olyanok is, akik halottaikat vörös szemfedővel temették el, lelkipásztor nélkül, a szertartást egy rangosabb pártaktivista tartotta.

Egy nap Kövér Álmost és apját meglátogatta Erdős Gábor helyi református pap és F. János községvezető, és azt ajánlották, hogy pakoljanak össze egy szekér személyes holmit, hagyják el otthonukat, mert a kiemlést nem fogják megúszni, s ha nem azt teszik, a Duna-csatornához kerülnek. Apja azonban nem fogadta meg a tanácsot, azt mondta nekik, hogy ő nem bujkál senki és semmi elől. Ő nem követi Vajna Ádám példáját, aki minden vagyonát hátrahagyva elmenekült családjával Gidófalváról.

1949 őszén száraz volt az időjárás, és az elvtársak arra kötelezték az embereket, hogy szeptember 30-ig vessék el a gabonát. Már reggel 4 órakor jártak házról házra, és mondták, hogy a gajakat* szét kell verni kapával, bottal, amivel csak lehet, mint-

ha a gazdálkodók nem ismerték volna a teendőiket. A mezőket pásztázták, ellenőrizték a vetőgépet, hogy jól van-e beállítva, s ha olyan hangulatban voltak, a csak ők látták hibák miatt be is zárták az embereket szabotázs címén.

A lázadás

1950. július 23-án alakult meg a gidófalvi „Vörös Csillag” kollektív gazdaság, mindössze 30 taggal, ami nagyon rossz eredmény volt a helyi pártaktivistáknak, és ezért minél hamarabb lépniük kellett.

Ekkor következett a diverzió. F. János, az akkori faluvezető egy nap arról kezdett beszélni az embereknek, hogy nemrég volt egy brassói pártgyűlésen, ahol azt mondták neki, hogy senkit nem köteleznek arra, hogy beálljon a kollektív gazdaságba. Az emberek ezt hallva szervezkedni kezdtek, és az utcákat járva kiabálták, hogy „Le a kollektívtól!”, s hogy vérükkel is megvédik a földjeiket, mert Groza Péter is arra biztatja őket.

Két fénykép Balogh László Történelem a homlokráncban c. kötetéből. Jancsó Vilmost (balról) meggyilkolták a kommunisták, szülei halálukig gyászolták

1950. szeptember 20-a, éjjel 2 órakor Kövér Álmos arra ébredt, hogy döngögték az ajtót. Riadt édesanyjával a szoba közepén várta, hogy mi fog történni, amikor az apja kinyitotta az ajtót. Négy gépfegyveres vasúti milicista lépett a szobába, és rögtön parancsot adott az édesanyjának, hogy gyorsan pakoljon össze, mert menniük kell. A csomag nem haladhatja meg az öt kilót. Neki és az apjának nem volt szabad megmozdulniuk.

Aztán elindultak, ahogy parancsolták a gépfegyveresek, a községháza felé. Ott már rengeteg milicista várt rájuk. Többször oldalba, mellbe ütötték őket a puska tusával, és úgy dobták fel őket a teherautóra, mint a köveket. A katonák, hallva az emberek kiabálását, kihajtottak az autóra a falu végére. Ekkor már a katonaság a falut körülvette, teljesen lezárta. Odaszállították egyenként a kiszemelt családokat: Zsigmond Zoltán: 4 személy (két kisgyerek), Kátai Sándor: 5 személy (két kisgyerek), Kátai Károly: 4 személy (két kisgyerek), Zsigmond Géza, Fazakas Gergely és fia, József, valamint azokat, akiket a lázadás közben lefogtak: Kész Mihályt, Pulugor Sándornét s még sokakat.

Amikor az emberek ezt észrevették, kiabálni kezdtek, hogy „Ásóra, kapára!”, „Senkit ki nem engedünk a faluból!”. Az összetartó falu fellázadt, szembeszállt a jól felfegyverzett katonasággal, amely tüzet nyitott a tömegre. Előbb vaktöltényeket használtak, majd éles nyomjelző töltényekkel lőttek. A lázadást szétverték.

Két fiatalot meggyilkoltak: Zsigmond Andrást és Jancsó Vilmost. A halottas jegyzőkönyv-

Emléktábla a gidófalvi lázadás áldozatainak emlékére

kérnek a kollektív gazdaságból. Az iskolából hazaküldték a gyerekeket, és nem szabadott addig visszamenjenek, amíg nem vették rá szüleiket, hogy beiratkozzanak a kollektívba. Az adó, a közmunka elviselhetetlenné vált.

A fiatalság szórakozóhelyei sem maradtak figyelmen kívül. A családi összejöveteleket besúgók kémlelték. Ha este három vagy több személy találkozott hatósági szervekkel az utcán, kizárt volt, hogy pénzbírság nélkül megússzák.

Az elvtársak esténként propaganda-előadásokat tartottak. Ezen a jelenlét kötelező volt. Egy alkalommal egy ecetgyári igazgató, Obert nevezetű pártaktivista tartott előadást a mezőgazdaságról, noha halvány gőze sem volt arról, hogy mi fán terem az. A „meghívottak”, akiknek kötelező volt a

be azt írták, hogy ijedségükben szívtrombózisban haltak meg.

A kiemelteket egy vonatszerelvénnyel gyűjtötték össze. Amikor a szerelvénnyel megtele, elindították az előre kiszemelt kényszerlakhelyekre: Dobruzsába, Tulcea vagy Konstanca felé.

*rög, göröngy (székely nyelvjárás)